

SPECYFIKA Dyskursu POLUBOWNEGO ROZSTRZYGANIA SPORÓW W TRYBIE ON-LINE I TRADYCYJNIE

Joanna GRZYBEK, dr

Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet im. A. Mickiewicza
al. Niepodległości 4, 61-874 Poznań
joanna.grzybek@gmail.com

Recenzja monografii pod redakcją **Bhatii V. K., Candlina Ch. N., Gottiego M., *The Discourses of Dispute Resolution***. Linguistic Insights 123. Studies in Language and Communication. Peter Lang AG, Bern 2010, ISBN 978-3-0343-0476-4, 290 stron.

Alternatywne metody rozstrzygania sporów, czyli tzw. ADR-y (Alternative Dispute Resolution) są coraz częściej pod wpływem praktyk i procedur postępowania sądowego, co nie jest zgodne z ideą alternatywności rozstrzygania sporów. Sytuacja ta zainspirowała do badań grupę osób z ponad 20 krajów, specjalizujących się w zakresie analizy dyskursu, prawa i polubownego rozwiązywania sporów oraz mających doświadczenie w praktyce międzynarodowego arbitrażu handlowego. Zbiór ich artykułów jest owocem projektu finansowanego przez rząd Hong Kongu i wynikiem badań nad dyskursem, obserwacji etnograficznych oraz doświadczeń ekspertów ADR i specjalistów z branży handlowej.

Książka rozpoczyna się od słów jej redaktorów na temat rodzajów i specyfiki alternatywnych metod rozstrzygania sporów, począwszy od postępowania pojednawczego, poprzez mediację, aż po arbitraż. Redaktorzy porównują je, najwięcej uwagi poświęcając arbitrażowi, który ich zdaniem jest tak samo skuteczny jak postępowanie sądowe, ale bardziej nieformalny, ekonomiczny, prywatny, zasadniczo poufny i z powodu tych wszystkich cech nazywany niekiedy „prywatnym postępowaniem sądowym” (*private litigation*). Zwracają uwagę nie tylko na coraz większą popularność tzw. ADR-ów, ale również na jej przyczyny oraz na problemy występujące w praktyce polubownego rozstrzygania sporów.

Publikację artykułów podzielono na dwie części, z których każda wyodrębnia specyficzne aspekty dyskursu polubownego rozwiązywania sporów. Pierwsza część dotyczy dyskursu alternatywnych metod rozstrzygania sporów w różnych mediach i kulturach. Natomiast autorzy artykułów zamieszczonych w drugiej części podjęli temat lingwistycznych i dyskursywnych cech rozwiązywania sporów.

Pierwszy artykuł o promocji arbitrażu i mediacji w sieci stanowi wynik badań Garzone i Catenaccio nad witrynami internetowymi wybranych instytucji arbitrażowych⁷⁸. Dla tego typu instytucji internet jest najważniejszym środkiem komunikacji i, jak zauważa Garzone, jest odpowiedni również dla osób, które nie zainteresowały się dotąd alternatywnymi metodami rozstrzygania sporów, do których nie można zaliczyć popularnych dawniej ulotek. Porównano strategie komunikacyjne wykorzystane w prezentacji arbitrażu i mediacji w serwisach internetowych czterech ważnych europejskich centrów arbitrażu. Autorka zaprezentowała organizację semiotyczną badanych witryn internetowych i określiła ich przewidywanych adresatów oraz cel zamieszczonych w nich komunikatów. Prace wykonane przez autorkę polegały na analizie dyskursu z zastosowaniem analizy gatunku i zasad bieżących badań nad multimodalnością. Ze względu na zaangażowanie w jakość dyskursu, wysokim poziomem wyróżniają się witryny LCIA i ICC, co autorka wiąże z dużym prestiżem tych instytucji. Za najbardziej konserwatywną witrynę internetową, biorąc pod uwagę kryterium jej projektu, Garzone uznała serwis internetowy LCIA, ponieważ zawiera bardzo dużo tekstu na każdej stronie internetowej i skorzystanie z niego wymaga od czytelnika zastosowania aplikacji *reading mode*. Inne badane witryny internetowe zaprojektowano w oparciu o HCME (*Hypermedia Computer Mediated Environment*), między innymi ze względu na fragmentację tekstu na wiele stron i podstron. Tradycjonalizm witryny internetowej LCIA wynika też z niskiego stopnia interpersonalności i interaktywności, ponieważ jej organizacja syntaktyczna i tekstowa jest pod wpływem konwencji piśmienniczej *common law* oraz kultury lokalnej. Adresatem serwisu internetowego LCIA są przede wszystkim prawnicy lub korporacje z branży prawnej. Witrynę internetową ICC Garzone wyróżniła ze względu na jej złożoność i strukturę hipertekstualną. Autorka zaobserwowała dynamiczną relację pomiędzy budową witryn internetowych i zastosowanymi praktykami dyskursywnymi oraz operacyjnym profilem każdej z wybranych czterech instytucji. Wykazała różnice instytucjonalne, socjalne, prawne i marketingowe.

Drugi artykuł w recenzowanej tu publikacji dotyczy dyskursu arbitrażu i mediacji. Catenaccio, korzystając z badań dokonanych wraz z Garzone, rozwinęła temat podjęty w pierwszym artykule książki, który dotyczył strategii komunikacyjnych zastosowanych w witrynach internetowych instytucji arbitrażowych⁷⁹. Zwróciła uwagę na zwiększającą się instytucjonalizację procedur arbitrażowych, która prowadzi do zacierania granic pomiędzy dyskursem arbitrażu a dyskursem postępowania sądowego. Zanalizowała strategie dyskursu zastosowane na badanych stronach internetowych dotyczących różnych form alternatywnego rozstrzygania sporów. Dokonana przez nią analiza związana była z badaniami nad interdyskursywnością⁸⁰ i dotyczyła relacji interferencji pomiędzy formami dyskursu

---

⁷⁸ i. the International Court of Arbitration of the International Chamber of Commerce (ICC),
ii. the London Court of International Arbitration (LCIA),
iii. the SCC Institute – Arbitration Institute of the Stockholm Chamber,
iv. the Milan National and International Arbitration Chamber (MACH).

⁷⁹ Zob. the International Court of Arbitration of the International Chamber of Commerce (ICC), the London Court of International Arbitration (LCIA), the SCC Institute – Arbitration Institute of the Stockholm Chamber, the Milan National and International Arbitration Chamber

⁸⁰ Fairclough 2003; Bhatia 2004; Bhatia 2007; Candlin 2006.

różnych form alternatywnego rozstrzygania sporów. Catenaccio przybliżyła istotę arbitrażu i mediacji jako alternatyw sądownictwa państwowego i podkreśliła ich pozytywne cechy, takie jak np. elastyczność, poufność, zwięzłość. Jak się okazało, w treści większości badanych witryn internetowych zauważyć można staranne rozdzielenie arbitrażu od postępowania sądowego, czy to poprzez wyjaśnienie, czy porównanie tych różnic, bądź poprzez argumentację i wskazywanie zalet arbitrażu. Jednak wzrost popularności ADR-ów przyczynił się do ich instytucjonalizacji i powiązania z systemem sądownictwa. Ponadto Catenaccio, porównując wybrane serwisy internetowe, zwróciła uwagę na sposób autoprezentacji instytucji, zastosowane strategie dyskursu, sposób prezentacji arbitrażu w zestawieniu z innymi formami ADR oraz cechy dyskursu potwierdzające lub negujące hipotezę, że arbitraż jest pod wpływem sądownictwa. Wykazała, że ICC i LCIA w komunikatach w witrynach internetowych skupiają się na arbitrażu, a inne formy traktują jako opcje dodatkowe, co jej zdaniem wynika z faktu, że instytucje te od lat zajmują się przede wszystkim arbitrażem. W przeciwieństwie do nich MACH wyodrębnia w prezentacji ADR-ów mediację, dlatego że przewidywanym adresatem witryny internetowej tej instytucji są małe i średnie przedsiębiorstwa preferujące mniej kosztowne od arbitrażu sposoby rozstrzygania sporów. Z kolei w serwisie internetowym SCC rzadziej wspomina się o arbitrażu, a mediację traktuje się jako nowość. W podsumowaniu Catenaccio zwróciła uwagę również na fakt, że bliskie powiązania arbitrażu i mediacji wspominane często w opisie mediacji skutkują w kojarzeniu arbitrażu z postępowaniem sądowym jako zakończeniem pewnego kontinuum. Natomiast jeśli arbitraż jest przeciwstawiany sądownictwu, to mediacja jest przeciwstawiona arbitrażowi lub arbitrażowi i postępowaniu sądowemu.

Zależności między arbitrażem a postępowaniem sądowym zbadała również autorka kolejnego artykułu – Maci, która przeanalizowała syntaktykę włoskich wyroków. Jej artykuł może zatem posłużyć doskonalącym swoje umiejętności translatorskie tłumaczom języka włoskiego. Na wstępie przypomniała sposoby wyboru arbitrażu jako metody rozstrzygania sporu i krótko scharakteryzowała klauzulę arbitrażową oraz osobną umowę arbitrażową. Wspomniała też o braku spójności w praktykach arbitrażowych, a także w języku wyroków arbitrażowych. Ponadto, opisała krótko stan badań nad sądownictwem polubownym. Następnie poddała analizie stopień, w jakim procedura arbitrażowa przypomina procedurę postępowania sądowego. Maci skupiła się również na regulacjach prawnych i instytucjach kształtujących arbitraż we Włoszech. Za korpus badawczy posłużyło jej sześć włoskich wyroków arbitrażowych, obejmujących 30 512 słów. Zwróciła uwagę na fakt, że o ile w krajach, gdzie stosuje się prawo cywilne, akceptuje się elastyczność języka dokumentów prawnych, to wyroki muszą być formułowane dokładnie ze względu na funkcję performatywną, którą pełnią. Najważniejsze informacje powinny być zatem zawarte w jednym zdaniu w celu uniknięcia wieloznaczności. To z kolei przesądza o zastosowaniu długich fraz przymikowych. Autorka artykułu określiła typy zdań występujących w wyrokach arbitrażowych i zwróciła uwagę na fakt, że im dłuższe są te zdania, tym trudniej je zrozumieć. Choć prawodawstwo we Włoszech charakteryzuje się długimi zdaniami, to nie stanowi to jedynej trudności dla odbiorcy danego tekstu. Problemem jest również konstrukcja zdania (wiele zdań podrzędnych). Przedstawiona analiza pokazała, że włoskie orzeczenia arbitrażowe są postrzegane jak wyroki sądowe. Zarówno

wyroki sądów państwowych, jak i sądów arbitrażowych cechują się syntaktyką typową dla języka prawniczego, mimo że ich odbiorcami są często laicy nieznający języka prawnego i prawniczego. Maci potwierdziła zatem, że międzynarodowy arbitraż we Włoszech wspiera rozwój cech postępowania sądowego w dyskursie wyroków arbitrażowych. W 2006 roku dokonano zmian w arbitrażu, by zharmonizować go z regułami prawa modelowego UNICITRAL, jednak przeprowadzone reformy pokazały odmienną kulturę prawną charakteryzującą arbitraż włoski.

Autorka kolejnego artykułu – Wagner podjęła temat nabywania wiedzy w zakresie międzynarodowego arbitrażu handlowego we Francji. Przypomniała, że alternatywne rozstrzyganie sporów współistniało z tradycyjnym sądownictwem od dawien dawna również we Francji, ponieważ było tańsze i szybsze od postępowania sądowego. Omówiła wyniki badań nad procedurami międzynarodowego arbitrażu handlowego we Francji i pokazała, jaki solidny grunt zapewnia on pod rozwiązywanie sporów. Początki arbitrażu handlowego we Francji sięgają XIII wieku. Wagner wzięła pod uwagę środowisko międzykulturowe i regulacje zastosowane w praktyce. Jej zdaniem arbitrzy mają szeroki zasięg środków do dyspozycji. By sprawiedliwie rozstrzygnąć problem, mają zadanie podejmowania decyzji w zależności do kontekstu rozstrzyganego sporu. Wspomniany artykuł Wagner nie dotyczy jednak dyskursu, jak zapowiada tytuł całego zbioru, a zatem nie jest spójny z założoną treścią całej publikacji.

Denti i Giordano przeanalizowały w perspektywie międzykulturowej umowy przedmażeńskie, które przygotowują przyszłych małżonków na możliwość wystąpienia sporów w ich życiu małżeńskim. Umowy takie precyzują prawa i obowiązki stron w razie zakończenia małżeństwa w wyniku rozwodu. Autorki artykułu porównały amerykańskie umowy przedmażeńskie (*prenups*) z hiszpańskimi umowami przedmażeńskimi (*capitulaciones matrimoniales*). W kulturze amerykańskiej umowy przedmażeńskie reprezentują typ mediacji jako alternatywnej metody rozstrzygania sporu. Zawierają postanowienia dotyczące sporów o podłożu finansowym. W kulturze hiszpańskiej, która w dużej mierze jest katolicka, umowy przedmażeńskie są tradycyjnie rozumiane jako pakti ekonomiczne. Stanowią dodatkową umowę stanowiącą o warunkach ekonomicznych, nieokreślonych przez ustawodawcę. W artykule przedstawiono prawne aspekty umowy przedmażeńskiej w USA i w Hiszpanii i zdefiniowano je jako alternatywną metodę rozstrzygania sporów w formie mediacji, a następnie porównano wybrane umowy przedmażeńskie. Autorki artykułu podkreśliły, że dobór materiałów badawczych nie był łatwy. Na stronach internetowych można znaleźć różne wzory takich umów o rozmaitych nazwach⁸¹. Z perspektywy lingwistycznej artykuł stanowi porównanie organizacji tekstu i doboru leksyki zastosowanej w dokumentach, celem ukazania przykładów dyskursu prawniczego w różnych kulturach determinowanych przez odmienne systemy prawne. Porównano organizację tekstu czterech wybranych umów przedmażeńskich, które

---

⁸¹ W języku angielskim: *premarital agreements, antenuptial agreements, prenuptial agreements, prenups*;

w języku hiszpańskim: *capitulaciones matrimoniales, capitulos matrimoniales, acuerdos prematrimoniales, convenio regulator pre-matrimonial*.

w dużej mierze zachowały formalne elementy umowy, a tym samym podobną makrostrukturę, ale w aspekcie ilościowym różniły się od siebie. Denti i Giordano stwierdziły, że teksty amerykańskie zawierają więcej zdań i są dłuższe od tekstów hiszpańskich, w których z kolei dłuższe są poszczególne zdania. Różnice te wynikają z odmiennych doświadczeń autorów tychże dokumentów oraz pochodzenia z innych kultur prawnych. Zestawiono informacje o organizacji tekstu i jednostki semantyczne zawarte w poszczególnych umowach, co pozwoliło stwierdzić, że umowy różnią się od siebie w zakresie struktury tekstu, w szczególności w kwestii kolejności przedstawianych treści. W drugiej części analizy autorki skupiły swoją uwagę na terminologii dotyczącej uczestników i podmiotów prawnych umów przedmałżeńskich. Zastrzeżenie może budzić stosunkowo ubogi korpus badawczy, ponieważ porównano jedynie dwie amerykańskie umowy przedmałżeńskie i dwa hiszpańskie teksty tego gatunku. Autorki artykuły były jednak świadome ubogości materiałów badawczych i w zakończeniu podkreśliły, że nie generalizują, ale jedynie umożliwiają wgląd w cechy lingwistyczne tego typu umów. Stwierdziły ponadto, że mimo iż większość umów przedmałżeńskich przygotowywana jest dla laików, to mogą być one przez nich niezrozumiałe ze względu na użytą terminologię specjalistyczną (por. fragment dotyczący nazw uczestników stosunku umowy).

Następny w kolejności artykuł może stanowić ciekawostkę dla czytelnika polskiego, ponieważ dotyczy elektronizacji postępowania mediacyjnego, która ma miejsce we Włoszech. D'Angelo przedstawia stan obecny rozwiązywania sporów w internecie i perspektywę rozwoju rozjemstwa przez takie medium w przyszłości. Analizuje mało popularną tzw. ODR (*Online Dispute Resolution*), czyli rozwiązywanie sporów online, które zyskuje na popularności we Włoszech i porównuje je z tradycyjnymi formami arbitrażu, postępowania sądowego oraz mediacji. Rozwiązywanie sporów w internecie jest nowością i nadal nie jest akceptowane przez wielu przedsiębiorców we Włoszech. Mimo że jest postrzegane jako szybsze i tańsze narzędzie, będące ponad barierami geograficznymi, strony sporów wciąż w dużej mierze preferują metody tradycyjne, co potwierdza dokonane przez autorkę porównanie liczby włoskich procedur ODR z korpusem reprezentującym sprawy arbitrażowe, postępowanie sądowe i mediacje we Włoszech. Ekspertcy uważają, że sytuacja taka jest wynikiem barier kulturowych. Powodem takiego stanu może być również fakt, że w procedurze ODR trudno jest ustalić kompetentny organ władzy. Ponadto brakuje wciąż oswojenia się z mediami w komunikacji długodystansowej i biegłości w obsłudze komputera. Czytelnika zainteresować może przedstawiony w artykule schemat procedury rozstrzygnięcia sporu online. Artykuł jedynie w niewielkim stopniu wpisuje się w tematykę całej publikacji. Przedstawia wprawdzie formularze, które należy wypełnić na stronie internetowej Izby Arbitrażu w Mediolanie (*Milan Arbitration Chamber*), między innymi umowę o arbitraż, ale tylko w języku włoskim. Autorka jedynie skrótowo omawia treść formularzy, rezygnując z analizy makrostruktury, a co gorsza z tłumaczenia, w związku z tym dla czytelnika nieznającego języka włoskiego te fragmenty artykułu są niezrozumiałe. Tłumaczy jedynie wybrane części interfejsu wirtualnego pokoju czatowego, w którym rozstrzygane są spory.

W drugiej części omawianej publikacji skupiono uwagę na lingwistycznych cechach alternatywnego rozwiązywania sporów. Frade zaprezentowała tzw. lingwistyczne „patologie”

wzorów klauzul arbitrażowych, wyrażając nadzieję na pochylenie się nad tym problemem samych autorów klauzul arbitrażowych i umów arbitrażowych, ale także tłumaczy wywodzących się z obszarów kultury prawa cywilnego, dla których język angielski nie jest językiem ojczystym. Podkreśliła, że klauzule arbitrażowe mogą być tylko pozornie nieskomplikowane, bo kiedy opisują dokładnie poszczególne etapy i cechy postępowania arbitrażowego, okazują się być złożone. Jeśli ta ich złożoność idzie w parze z błędami i brakiem precyzji, mogą stać się zamiast metodą rozwiązywania sporu źródłem kolejnych nieporozumień, a ostatecznie prowadzić do postępowania sądowego. Autorka artykułu opisała zwięźle specyfikę umów arbitrażowych i klauzul arbitrażowych, a następnie skrytykowała zarówno strukturę, jak i tłumaczenie tych drugich na język angielski. Jako przykłady podała błędy występujące we wzorach klauzul prezentowanych przez Brazylijsko-Kanadyjską Izbę Handlową (*Brazil-Canada Chamber of Commerce*). Wykazała błędy między innymi w zakresie zastosowanej w klauzulach terminologii oraz spójności tekstu. Publikowane na stronie internetowej wspomnianej instytucji wzory klauzul arbitrażowych są, jej zdaniem, umowami „*all inclusive*”, a ich autorzy nie biorą pod uwagę specyfiki arbitrażu w poszczególnych krajach. Bardzo często umowy o arbitraż są kompozycjami różnych gatunków tekstów. Zdaniem Frade jedynie odpowiednie przygotowanie jasnych i bezbłędnych klauzul arbitrażowych stanowi dobrą podstawę pod korzystny arbitraż.

Wymóg bezbłędnego i jasnego formułowania dokumentów z zakresu procedury arbitrażowej podkreśla również Sala w artykule pt. *Argumentowanie sprawy: aspekty dyskursywne włoskiego arbitrażu handlowego*. Jego zdaniem prawnik specjalizujący się w arbitrażu powinien oprócz wiedzy z zakresu prawa posiadać również kompetencje lingwistyczne, które nie tylko umożliwiają omawianie pewnych koncepcji w kontekście prawnym, ale też mają wpływ na modalność deontyczną aktów normatywnych stosowanych w trakcie arbitrażu. Przedmiotem badań tego autora było 20 włoskich wyroków arbitrażowych z lat 2000–2006. Zdaniem Sala wyroki arbitrażowe nie mają tej samej mocy jaką charakteryzują się wyroki sądowe, co ma wpływ na dyskurs procedury arbitrażowej. Autor artykułu dokonał analizy aspektów epistemicznych i interaktywnych włoskiego dyskursu arbitrażowego i przetłumaczył je na język angielski. Analiza wykazała, że arbitrzy formułują swoje zdanie bezstronnie, bezosobowo, często przy wykorzystaniu aksjomatów. Dokonują nie oceny stanu rzeczy, ale komentują i dyskutują obiektywną i możliwą do zaobserwowania prawdę. Stosują jednak środki charakterystyczne dla stylu sądownictwa tradycyjnego, tj. archaizmy, latynizmy, kolokacje V-S.

Ponieważ arbitraż coraz bardziej krytykuje się za zwiększające się podobieństwo do tradycyjnego postępowania sądowego, Degano zanalizowała wyroki arbitrażowe z perspektywy diachronicznej celem sprawdzenia zastosowania w nich sposobu argumentacji typowego dla dyskursu procesu sądowego, a w szczególności dyskursu wyroków sądowych. Materiałem badawczym były międzynarodowe wyroki arbitrażowe z ponad dwóch dekad, które miały pozwolić zbadać, czy zastosowanie indyktorów argumentacji, takich jak „*but*”, „*therefore*”, „*however*”, „*because*”, „*thus*” zwiększyło się, czy wręcz przeciwnie. Analizy ilościowej dokonano w zestawieniu z analizą jakościową poprzez czytanie wybranych tekstów i wsparcie wyników ilościowych wnioskami z zakresu leksykalnego oraz leksykalno-gramatycznego i tekstowego. Przeprowadzona

analiza wykazała wzrost użycia strategii argumentacji w wyrokach arbitrażowych, a jednocześnie dowiodła wpływu procesu sądowego na procedurę arbitrażową.

Celem autorki kolejnego artykułu było wyodrębnienie lingwistycznych i komunikacyjnych strategii zastosowanych w postępowaniu arbitrażowym, dokładnie w zakresie przesłuchań stron sporów, które są istotną częścią postępowania arbitrażowego. Anesa uważa, że mimo iż w ostatnim dziesięcioleciu dyskurs arbitrażu jest przedmiotem coraz większego zainteresowania językoznawców i tłumaczy, to badania poświęcone językowi mówionemu są zdecydowanie uboższe i rzadsze, a postępowanie arbitrażowe jest relatywnie nowym przedmiotem badań. Jak można się domyślać, autorka artykułu przyczyny takiej sytuacji upatruje w trudności zdobycia materiału badawczego do tego typu badań. Arbitraż jest przedstawiony jako rozmowa instytucjonalna (*institutional talk*). Autorka przypomina nazwiska badaczy zajmujących się analizą interakcji mówionej począwszy od lat 80. ubiegłego wieku, aż do teraz i przedstawia jej specyficzne cechy. Następnie opisuje analizę autentycznych przesłuchań stron sporów, posługując się przykładami w języku włoskim i ich tłumaczeniem na język angielski. Za materiał badawczy posłużyły nagrania autentycznych postępowań arbitrażowych, które miały miejsce w ostatnich latach we Włoszech. Metodologia badań objęła wybrane koncepcje i zasady stosowane w analizie konwersacyjnej, czyli nie tylko treści rozmowy, ale także komunikatów niewerbalnych. Artykuł umożliwia zatem wgląd w organizację interakcji mówionej przesłuchań w postępowaniu arbitrażowym, a, jak założyła autorka, wyodrębnienie jej podstawowych cech może stanowić pomoc w badaniach nad językiem mówionym arbitrażu w ogóle lub na różnych jego etapach.

Tessuto zbadał zamieszczone na stronie internetowej *American Arbitration Association* reguły arbitrażu handlowego i procedury mediacyjne (*Commercial Arbitration Rules and Mediation Procedures – CARMP*), które są przede wszystkim pod wpływem rozwijającego się handlu i światowej ekonomii, a tylko w pewnym stopniu odpowiadają przepisom rezolucji o arbitrażu handlowym (patrz: *Interstate Commerce Act 1887; Federal Arbitration Act 1925*). Przeprowadzona przez niego analiza ilościowa i jakościowa pozwoliła wyodrębnić główne cechy lingwistyczne, które ukształtowały działania retoryczne tego gatunku. Dokonał opisu tekstu CARMP, biorąc pod uwagę oczekiwania społeczne, wartości twórców gatunku i ich zamierzonych odbiorców, co pozwoliło mu określić stopień cech dyskursywnych tekstów tego gatunku, niekoniecznie dotyczących tych samych aspektów prawnych. Przeprowadzając analizę, Tessuto miał na względzie wyróżnioną przez Bhatia, Candlina i Engberga dychotomię pomiędzy:

- (i) ustawami i rozporządzeniami, dotyczącymi arbitrażu handlowego w zasięgu państwowych bądź międzynarodowym, a
- (ii) regułami arbitrażu, ustalonymi przez poszczególne izby handlowe lub inne jednostki zarządzające procedurą arbitrażu.

Analiza pozwoliła wyodrębnić takie cechy lingwistyczne jak: organizację i układ tekstu, budowę zdań i inne aspekty syntaktyczne, modalność i terminologię prawniczą. Ponadto, autor artykułu porównał wyodrębnione cechy z cechami ustaw dotyczących arbitrażu i innych instytucji prawnych.

Niespodzianką dla czytelnika omawianej tu publikacji będzie zapewne ostatni z artykułów, który dotyczy języka arbitrażu sportowego. Celem Fazio było zbadanie, czy użycie języka angielskiego jako *lingua franca* w arbitrażu sportowym wpływa na formalne użycie terminologii specjalistycznej, która jest już standaryzowana i zharmonizowana. Autorka ostatniego w omawianej publikacji artykułu przeanalizowała frazeologię orzeczeń Sądu Arbitrażu Sportowego (ang. *Court of Arbitration for Sport – CAS*) z lat 1994–2009 oraz wyroków Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (ang. *European Court of Justice – ECJ*) z lat 2005–2009. Badania wykazały jedynie ograniczone analogie terminologiczne i konceptualne pomiędzy porównywanymi korpusami.

Tom zamykają noty o autorach poszczególnych artykułów, które zawierają informacje o ich afiliacji i zainteresowaniach badawczych, a także dane bibliograficzne ich najważniejszych publikacji.

Redaktorzy omawianego zbioru artykułów słusznie podkreślili, że artykuły warto rozpatrywać z różnej perspektywy, tj. interdyscyplinarności w zakresie dyskursu prawnego, lingwistyki stosowanej i analizy dyskursu. Badanie takiego dyskursu ADR-ów wymaga udziału, a najlepiej współpracy, profesjonalistów zaangażowanych w przedsięwzięcie analizy dyskursu, tj. prawników, mediatorów, osób prowadzących do pojednania, arbitrów, radców prawnych, jak również państwowych i prywatnych udziałowców spoza obszernej wspólnoty prawnej. Wymagane byłoby też zaangażowanie pracujących w ramach różnych dyscyplin analityków dyskursu i gatunku.

Atutem publikacji jest obszerna bibliografia kończąca każdy z artykułów, która ukazuje nazwiska autorów mających wpływ na kształtowanie się stosunkowo nowego kierunku badań w zakresie języka arbitrażu, a omawiany tom może zainspirować do dalszego zgłębiania wiedzy o specyfice i języku alternatywnych metod rozstrzygania sporów.

Bibliografia

- Bhatia V. 2000 *Worlds of Written Discourse. A Genre-Based Approach*. London: Continuum.
- Bhatia V. 2007. *Interdiscursivity in Critical Genre Analysis*. [W:] *Sympósio Internacional de Géneros Yextuais. Anais Proceedings*. Tubarão SC (Brazil): UNISUL, 391-400 (@: <http://www3.unisul.br/paginas/ensino/pos/linguagem/cd/English/36i.pdf>).
- Candlin Ch. N., Maley Y. 1997. *Intertextuality and Interdiscursivity in the Discourse of Alternative Dispute Resolution*, [W:] Gunnarsson B. -L., Liness P, Bengt (red.), *The Construction of Professional Discourse*. London: Longman.
- Candlin Ch. N. 2006. *Accounting for Interdiscursivity: Challenges to Professional Expertise*. [W:] Gotti M. / Giannoni D. (eds.) *New Trends in Specialized Discourse Analysis*. Bern: Peter Lang, pp. 21-45.
- Fairclough N. 2003. *Analysing Discourse – Textual Research for Social Research*. New York: Routledge.
- Gee J. P. 1999. *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. London: Routledge.